

УДК 793.31 (477.84)

DOI 10.32461/2226-2180.42.2022.270321

Цитування:

Щур Л. Б. Збереження народної хореографічної культури Західного Поділля (на матеріалі діяльності танцювального ансамблю «Веснянка» Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка). *Мистецтвознавчі записки*: зб. наук. пр. 2022. Вип. 42. С. 23–28.

Shchur L. (2022). Preservation of Folk Choreographic Culture of Western Podillia (Case Study of «Vesnianka» Dance Ensemble of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University). *Mystetstvoznavchi zapysky*: zb. nauk. pr., 42, 23–28 [in Ukrainian].

Щур Людмила Богданівна,
кандидат мистецтвознавства,
викладачка кафедри музикознавства
та методики музичного мистецтва
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
<https://orsid.org/0000-0002-6432-7219>
luckiness956@gmail.com

ЗБЕРЕЖЕННЯ НАРОДНОЇ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ (на матеріалі діяльності танцювального ансамблю «Веснянка» Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка)

Мета роботи – запропонувати та висвітлити методику науково-виконавської реконструкції як умову збереження традиційних танців західноподільського регіону і їх вторинного відтворення в постановках танцювального ансамблю «Веснянка» ТНПУ ім. В. Гнатюка. **Методологія дослідження.** У процесі дослідження застосовано низку теоретичних та емпіричних методів: оглядово-аналітичний, історико-соціологічний, експедиційно-польовий, етнопедагогічний, методи моделювання та графічного запису, які спираються на принципи діалектичного розвитку, об'єктивності та історизму, спрямовані на різнобічне висвітлення подій та явищ, які відбувалися в процесі розвитку народної хореографічної культури Західного Поділля. **Наукова новизна.** Запропоновано та обґрунтовано методику науково-виконавської реконструкції традиційних танців та їх вторинного відтворення. Представлено нову форму науково-творчої діяльності з вирішення проблеми збереження регіональної танцювальної традиції (ансамбль-лабораторія етнохореографії Західного Поділля). **Висновки.** Розроблена схема науково-виконавської реконструкції народної хореографічної культури Західного Поділля містить низку ключових завдань і власних наукових розробок, що слугують своєрідною покроковою інструкцією та допоміжним методичним матеріалом у роботі з питань реконструкції та збереження традиційних танців означеного регіону. Створення і діяльність ансамблю-лабораторії етнохореографії Західного Поділля на базі танцювального ансамблю «Веснянка» ТНПУ ім. В. Гнатюка є ефективним засобом залучення молоді до науково-дослідницької роботи, що сприяє передачі танцювальних традицій новим поколінням.

Ключові слова: народна хореографічна культура, традиційний танець, танцювальний ансамбль, науково-виконавська реконструкція, Західне Поділля.

Shchur Liudmyla, Candidate in Art History, Lecturer, Musicology and Methods of Musical Art Department, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

Preservation of Folk Choreographic Culture of Western Podillia (Case Study of «Vesnianka» Dance Ensemble of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University)

The purpose of the article. The article proposes and highlights the method of scientific and performing reconstruction as a condition for the preservation of traditional dances of the Western Podillia region and their secondary reproduction in the productions of the «Vesnyanka» dance ensemble of the Ternopil V. Hnatiuk National Pedagogical University. **Research methodology.** In the process of research, we used a number of theoretical and empirical methods: review-analytical, historical-sociological, expeditionary-field, ethno-pedagogical, modeling and graphic recording methods, which are based on the principles of dialectical development, objectivity, and historicism, aimed at comprehensive coverage of events and phenomena that occurred during the development of the folk choreographic culture of Western Podillia. **Scientific novelty.** The method of scientific and performing reconstruction of traditional dances and their secondary reproduction is proposed and substantiated. A new form of scientific and creative activity is presented to solve the problem of preserving the regional dance tradition (the ensemble-laboratory of ethnochoreography of Western Podillia). **Conclusions.** The scheme of scientific and performing reconstruction of the folk choreographic culture of Western Podillia, developed by us, includes a number of key tasks and our own scientific developments, which serve as a kind of step-by-step instruction and auxiliary methodical material in the work on reconstruction and preservation of traditional dances of the specified region. Creation and activity of the ensemble-laboratory of ethnochoreography of Western Podillia on the basis of the «Vesnianka» dance ensemble is an effective means of attracting young people to research work, which contributes to the transmission of dance traditions to new generations.

Key words: folk choreographic culture, traditional dance, dance ensemble, scientific and performance reconstruction, Western Podillia.

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі суспільного розвитку збереження культурної різноманітності, унікальності та неповторності духовної спадщини кожного регіону й етносу має стати основним завданням державної гуманітарної політики. Це завдання сформульоване в Довгостроковій стратегії розвитку української культури, яку схвалив Кабінет Міністрів України у 2016 році: «... культурна спадщина, рухома, нерухома та нематеріальна, свідчить про людську творчість і лежить в основі ідентичності народу. Здатність оцінювати, зберігати та передавати традиції, знання та навички визначає самобутність культури окремих груп, громад і суспільств; посилення зусиль у сфері збереження і відтворення культурної (матеріальної і нематеріальної) та природної спадщини, як це зазначено в програмах довгострокового розвитку Європи та ООН, є одним із пріоритетів Стратегії, що визначає культуру як базовий елемент національної пам'яті через переосмислення значення і ролі культурної спадщини в розвитку суспільства» [5].

Народна хореографічна культура в усіх її проявах, поряд з іншими традиційними жанрами, формує національну ідеологію, систему цінностей, глибоко проникає в суспільну свідомість, забезпечуючи виховання нових поколінь і сталий розвиток держави. Фольклорний танець, за висловом І. Гурєєва, керівника ансамблю танцю «Подільчак», – це «своєрідний пам'ятник культури, який необхідно оберігати. А народне танцювальне мистецтво потрібно не тільки оберігати, а й розвивати, збагачувати, популяризувати, переносити його на сцену» [4, 96]. У цих словах акумульовано основні завдання діяльності танцювального колективу «Веснянка» ТНПУ ім. В. Гнатюка як ансамблю-лабораторії етнохореографії Західного Поділля – виявлення та збереження народного танцю досліджуваного регіону шляхом його реконструкції та відтворення у формі сценічної презентації.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання збереження народних танцювальних традицій вивчали дослідники як минулого періоду: В. Авраменко, В. Верховинець, К. Василенко, Р. Гарасимчук і чимало інших митців XIX–XX століть; так і сучасності: Л. Каміна, В. Кирилук, Л. Косаковська, К. Островська, В. Шкоріненко й ін.

У роботах багатьох науковців зроблено спробу розв'язати низку соціокультурних суперечностей між минулим та сьогоденням, традицією і новаторством (А. Гоцалюк, В. Дорошенко, І. Пігуляк, О. Помпа й ін.); між переходом до професіоналізації в народно-сценічному танці та збереженням і популяризацією історично сформованих особливостей автентичного танцю (І. Пісклова, Л. Косаковська).

У роботах окремих дослідників питання збереження народної традиційної культури, зокрема й хореографічної, загострюється аж до проголошення чіткої перестороги: «проявляється зрима небезпека: відрив від традицій, що виявляється в масовому захопленні сучасними сценічними танцями» [3, 26]; «відхід від народних традицій знеособлює творчість народу» [12, 76]; «втрата зв'язків з народними першоджерелами, яка спостерігається в танцювальному фольклорі, пояснює виникнення еклектичних утворень, що позбавлені достеменного фольклорного ґрунту», тому «фольклорний танець є «тінню» народно-сценічного танцю, який з кожним роком усе менше нагадує автентичний танець, створений у народі» [10, 156].

Отже, гострота й актуальність порушеної проблеми спонукає до пошуку ефективних шляхів її розв'язання в сучасних соціокультурних реаліях.

Мета дослідження передбачає висвітлення запропонованої методики науково-виконавської реконструкції як умови збереження традиційних танців західноподільського регіону та їх вторинного відтворення в постановках танцювального ансамблю «Веснянка» ТНПУ ім. В. Гнатюка.

Виклад основного матеріалу. Одним зі шляхів вирішення проблеми збереження народної хореографічної культури є розробка відповідної методики та практичне здійснення науково-виконавської реконструкції автентичних зразків народних танців.

Узагальнення досвіду реконструктивної роботи, яка була виконана на базі ансамблю-лабораторії «Веснянка» ТНПУ ім. В. Гнатюка, пропонуємо в подальшому викладі матеріалу цієї статті.

До схеми реконструкції народної хореографічної культури, яку ми пропонуємо, входять такі етапи: 1) організаційний; 2) дослідницький; 3) аналітичний; 4) відтворюючий; 5) демонстраційний; 6) підсумковий (рис. 1–2).

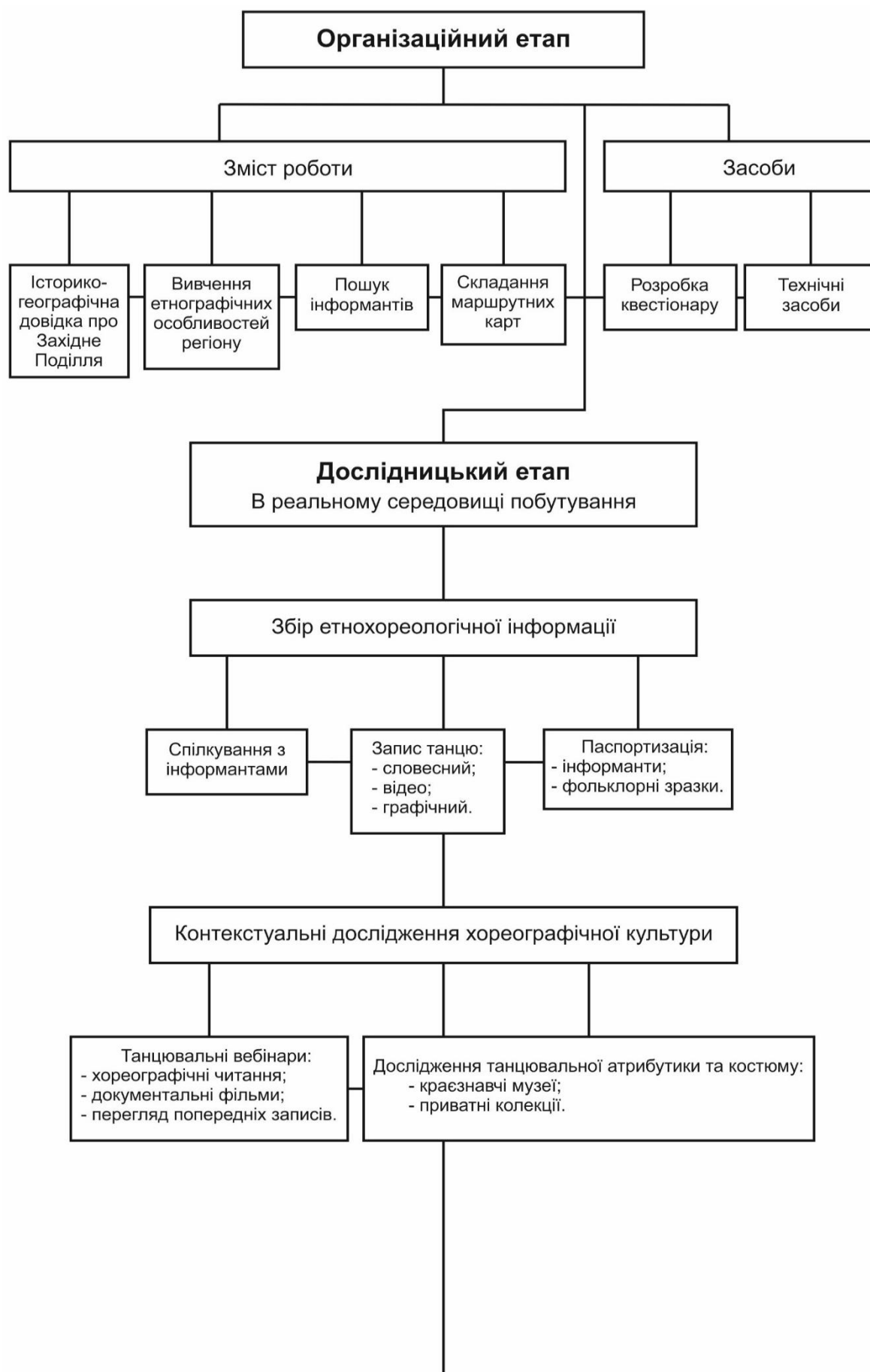


Рис. 1. Схема реконструкції народної хореографічної культури Західного Поділля

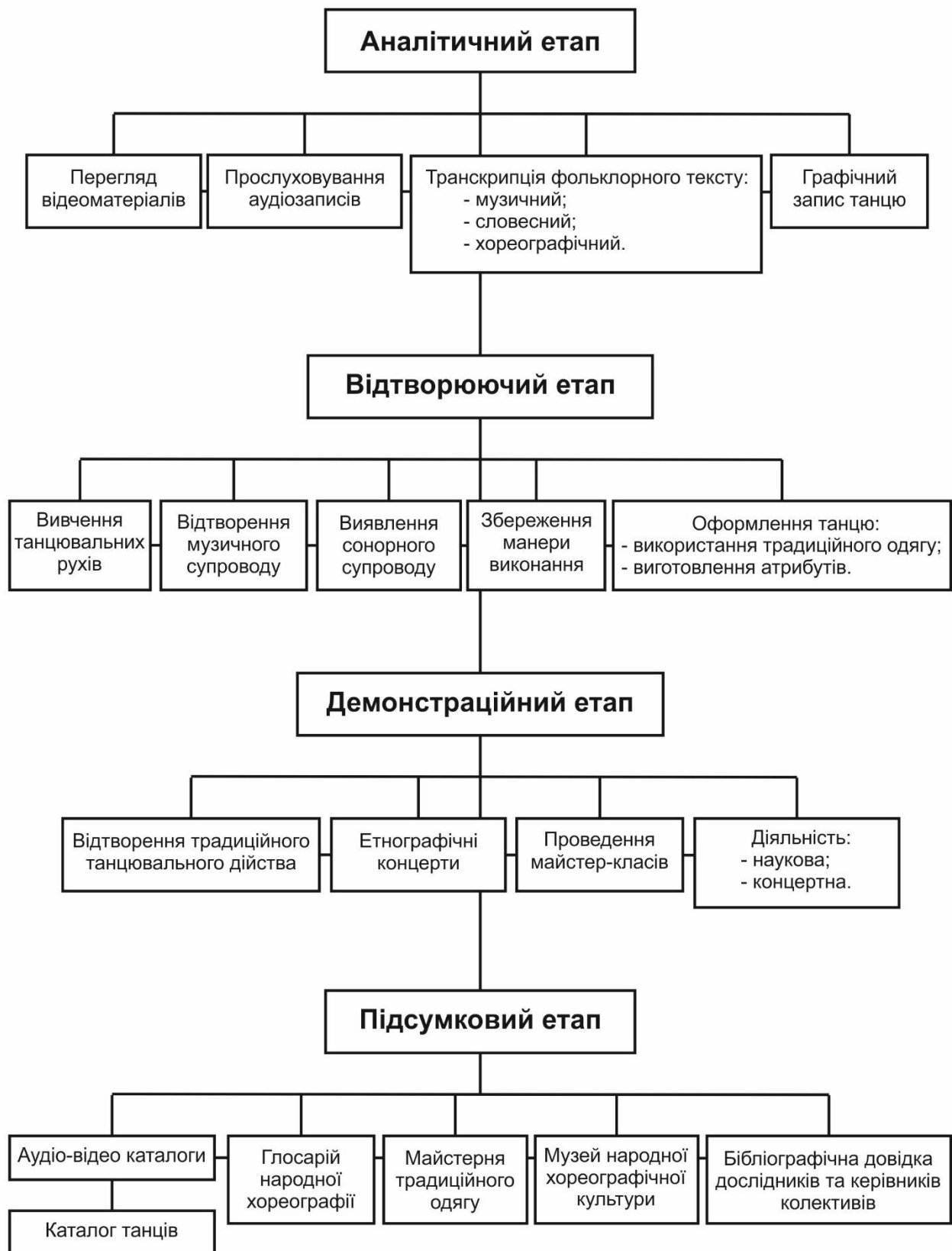


Рис. 2. Схема реконструкції народної хореографічної культури Західного Поділля

Організаційний етап є одним із найважливіших, оскільки потребує активної підготовки, де потрібно передбачити та вирішити низку проблемних завдань, від яких буде залежати успішність та ефективність усієї наступної роботи. Сюди ми відносимо: *визначення географічних меж регіону, вивчення етнографічних особливостей регіону, складання маршрутних карт, пошук інформантів, розробка квестіонару та підбір і використання технічних засобів.*

Дослідницький етап відбувається в реальному середовищі побутування та містить у собі *контекстуальні дослідження хореографічної культури.* У реальному середовищі побутування відбувається об'єктивне знайомство із танцювальною традицією, її типологічними ознаками та характерними регіональними особливостями, із манерою та настроями виконання, із різноманітністю тематики та музичного супроводу.

До *контекстуальності дослідження хореографічної культури* ми відносимо *танцювальні вебінари (хореографічні читання, документальні фільми, перегляд попередніх записів), дослідження танцювальної атрибутики та костюма* (краєзнавчі музеї, приватні колекції).

Аналітичний етап передбачає *перегляд відеоматеріалів, прослуховування аудіозаписів, транскрипцію фольклорного тексту* (музичного, словесного, хореографічного) та *графічний запис танцю.*

Система запису традиційного танцю, яку ми запропонували, від найменших елементів танцювальних положень рук, ніг, положень рук в парі у вигляді графічних позначень, значно спрощує роботу над самою фіксацією танцювальних рухів чи записом танцю загалом, особливо в умовах польових фольклорних експедицій.

Відтворюючий етап певною мірою є результатом теоретичних обґрунтувань нашого дослідження і втілюється в систематичних практичних заняттях, де *вивчають танцювальні рухи, відтворюють музичний та сонорний супровід*, працюють над *збереженням манери виконання та безпосередньо оформленням танцю* (використання традиційного одягу, виготовлення атрибутів).

Невід'ємною частиною танцю є музичний супровід, без якого не обходилось жодне календарно-обрядове дійство в Західному Поділлі.

Мистецтвознавець Богдан Водяний зауважує: «Найповніше проявилася функційна

роль інструментальної музики на традиційному народному весіллі, де вона виконує інструментальні, обрядові мелодії, супроводжує спів та урочисті весільні процесії. У весільних обрядових мелодіях, які збереглися до наших часів, маємо чи на найдавніші зразки інструментального фольклору Західного Поділля взагалі» [1, 81].

На формування стильових особливостей танцювальної традиції безпосередньо вплинув її тісний зв'язок з іншими видами мистецтв, зокрема декоративно-ужитковим, що є одним зі складників народного танцю означеного регіону. Тому під час реконструкції народних танців Західного Поділля звертаємо особливу увагу на точність відтворення місцевого регіонального одягу, де основним нашим завданням є залишити його таким, яким він був, тим самим зберегти його першоджерело. Такий підхід до реконструкції автентичних танців спонукає до нових пошуків правдивого традиційного одягу, ознайомлення з державними та приватними етнографічними колекціями.

Демонстраційний етап відбувається у відтворенні *традиційного танцювального дійства, організації та проведенні етнографічних концертів, майстер-класів та активній науковій і концертній діяльності.*

Підсумковий етап є своєрідним кінцевим результатом проведеної спільної колективної роботи, що свідчить про *створення аудіо- та відеокаталогів, глосарію народної хореографічної культури* (назви танців та їх походження, діалектичні вирази, що притаманні досліджуваному регіону, особливості традиційного одягу, вагомий внесок у збереження та розвиток народного танцю, а також творчі доробки дослідників та керівників танцювальних колективів), *майстерні традиційного одягу*, що загалом утворюють *музей народної хореографічної культури Західного Поділля.*

Наукова новизна. У дослідженні запропоновано та обґрунтовано методику науково-виконавської реконструкції традиційних танців та їх вторинного відтворення. Представлено нову форму науково-творчої діяльності з вирішення проблеми збереження регіональної танцювальної традиції (ансамбль-лабораторія етнохореографії Західного Поділля).

Висновки. Отже, проблема збереження традиційних жанрів народної хореографічної культури спонукає до пошуку ефективних шляхів її розв'язання в сучасних соціокультурних реаліях. Відтак схема науково-виконавської реконструкції народної

хореографічної культури Західного Поділля, яку ми розробили, містить низку ключових завдань і власних наукових розробок, що слугують своєрідною покроковою інструкцією та допоміжним методичним матеріалом у роботі з питань реконструкції та збереження традиційних танців означеного регіону.

Створення та діяльність ансамблю-лабораторії етнохореографії Західного Поділля на базі танцювального ансамблю «Веснянка» ТНПУ ім. В. Гнатюка є ефективним засобом залучення молоді до науково-дослідницької роботи та сприяє передачі танцювальних традицій новим поколінням.

Подальші дослідження спрямовані на виявлення традиційних танцювальних зразків Західного Поділля та їх вторинне відтворення в постановках танцювального ансамблю «Веснянка» ТНПУ ім. В. Гнатюка.

Література

1. Водяний Б. О. Народна інструментальна музика Західного Поділля в автентичному середовищі у період XIX – початку XX ст. *Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. Мистецтвознавство*. 2001. Вип. 2 (7). С. 79–84.
2. Гоцалюк А. А. Традиції в розвитку хореографічного мистецтва як віддзеркалення соціокультурної ідентичності. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія*. 2015. Вип. 45(1). С. 16–27.
3. Гуреев І. Ю. Використання подільського фольклору в ансамблі танцю «Подільчани». *Збереження традицій танцювального фольклору та органічне їх включення в сучасну хореографічну культуру Поділля*: зб. матер. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 29 квіт. 2015 р.). Хмельницький, 2015. С. 95–101.
4. Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ, 2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/> (дата звернення: 05.05.2020).
5. Писклова І. С. Стан та дослідження танцювального фольклору Слобожанщини. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2015. Вип. 24. С. 156–166.
6. Помпа О. Д. Використання традицій танцювальної підготовки народів світу як тенденція у розвитку української народно-сценічної хореографії. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Мистецтвознавство*. 2015. Вип. 32. С. 75–80.

References

1. Vodanyi, B. O. (2001). Narodna instrumentalna muzyka Zakhidnoho Podillia v avtentychnomu seredovyschi u period XIX – pochatku XX st. *Naukovi zapysky TDPU im. V. Hnatiuka. Mystetstvoznavstvo*, 2 (7), 79–84 [in Ukrainian].
2. Hotsaliuk, A. A. (2015). Tradytzii v rozvytku khoreohrafichnoho mystetstva yak viddzerkalennia sotsiokulturnoi identychnosti. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Filosofii*, 45(1), 16–27 [in Ukrainian].
3. Hureiev, I. Yu. (2015). Vykorystannia podilskoho folkloru v ansambli tantsiu «Podolianshchyn». *Zberezhennia tradytzii tantsiuvalnoho folkloru ta orhanichne yikh vkluchennia v suchasnu khoreohrafichnu kulturu Podillia: zb. materialiv nauk.-prakt. konf. (Khmelnyskyi, 29 kvit. 2015 r.)*. Khmelnytskyi. S. 95–101 [in Ukrainian].
4. Dovhostrokovka stratehiia rozvytku ukrainskoi kultury – stratehiia reform. (2016). Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/npras/> [in Ukrainian].
5. Pisklova, I. S. (2015). Stan ta doslidzhennia tantsiuvalnoho folkloru Slobozhanshchyny. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv*, 24, 156–166 [in Ukrainian].
6. Pompa, O. D. (2015). Vykorystannia tradytzii tantsiuvalnoi pidhotovky narodiv svitu yak tendentsiia u rozvytku ukrainskoi narodno-stsenichnoi khoreohrafii. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Mystetstvoznavstvo*, 32, 75–80 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.10.2022
Отримано після доопрацювання 11.11.2022
Прийнято до друку 21.11.2022